

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ЦЕНТР ДОКУМЕНТУВАННЯ

УКРАЇНЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

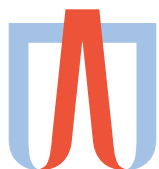
Історія одного міста
ПОПАСНА
ПІД «ГРАДАМИ»

2018

ЦЕНТР ДОКУМЕНТУВАННЯ

УКРАЇНЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Ця публікація стала можливою завдяки щедрій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках проекту «Права людини в дії», який виконується Українською Гельсінською спілкою з прав людини. Погляди та інтерпретації, представлені у цій публікації, не обов'язково відображають погляди USAID або Уряду США. Відповідальність за вміст публікації несуть виключно автори та УГСПЛ.

Американський народ, через USAID, надає економічну та гуманітарну допомогу по всьому світу понад 55 років. В Україні допомога USAID надається у таких сферах як: економічний розвиток, демократія та управління, охорона здоров'я і соціальний сектор. Починаючи з 1992 р., Агентство США з міжнародного розвитку надало Україні технічну та гуманітарну допомогу на суму 1,8 мільяр-

да доларів. Детальнішу інформацію про програми USAID в Україні можна отримати на офіційному веб-сайті USAID ukraine.usaid.gov та сторінці у Facebook www.facebook.com/USAIDUkraine.

Історія одного міста. Попасна під «Градами» / Валерій Снегірьов, Сергій Мовчан, Світлана Рибалко / Українська Гельсінська спілка з прав людини — Київ, 2018. — 15 с

Історія одного міста
Попасна
під «Градами»

ЗМІСТ

Вступ	4
Окупація	5
Визволення	7
Хроніка обстрілів	8
Невибіркові систематичні обстріли міста як воєнний злочин	11
«Сіра зона»	12
Висновки	13
Додаток 1	14
Додаток 2	15

Вступ

Герб Попасної

ПОПАСНА — одне з найтипівіших міст Луганщини, районний центр Попаснянського району в південно-західній частині Луганської області, важливий залізничний вузол.

Основні підприємства міста — Попаснянський вагоноремонтний завод, ТОВ «ПСЗ» (Попаснянський склозавод), Попаснянський хлібокомбінат, Попаснянська швейна фабрика «Елегант», вагонне депо, локомотивне депо. Найбільшу питому вагу у промисловому виробництві має машинобудування та металообробка — 95,5% (Попаснянський вагоноремонтний завод).

У 90-ті роки ХХ ст. в місті закривали підприємства, «реконструювали» шахти, заморожували заводи. У 2010 р. припинили свою роботу більшість заводів, а в 2011 р. було фактично ліквідовано Попаснянський склозавод, що

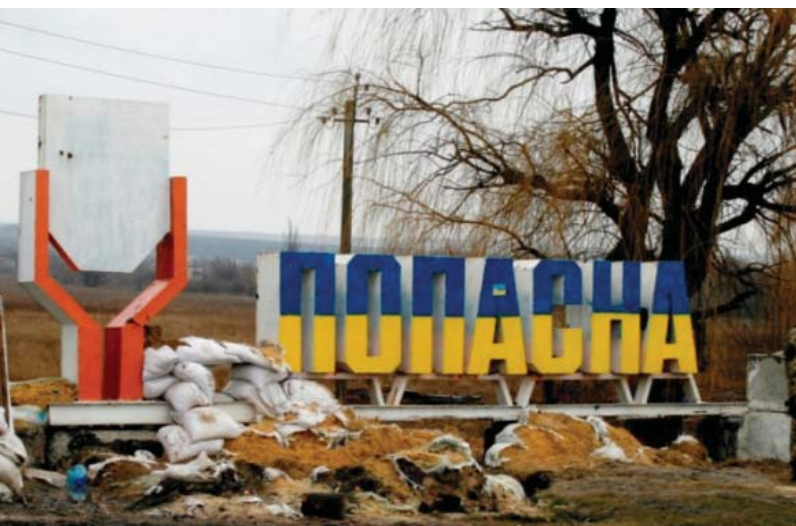
спричинило рекордний рівень безробіття. Мешканці міста фактично виживали за рахунок сільськогосподарських підприємств та присадибних господарств. Економічні негаразди та зuboжіння населення згодом стали підґрунтям для успіху «Русской весны» у цьому регіоні.

УГСПЛ продовжує історіографію гібридного збройного конфлікту в Україні 2014–2018 рр. висвітленням подій в окремих містах Донбасу.

Звіт складено як аналітичний продукт, що засновується на власноруч зібраних свідченнях жертв конфлікту, офіційних відповідях органів державної влади та місцевого самоврядування, аналізі інших відкритих джерел. Це дослідження проведено з метою реконструкції історичної правди як одного з напрямів перехідного правосуддя. Звіт покликаний об'єднати всіх, хто став жертвою чи свідком конфлікту, і спільно реконструювати об'єктивну картину подій, щоб мінімізувати можливість політичних спекуляцій на темі конфлікту.

Окупація

У квітні 2014 р. на території Донецької та Луганської областей почалося протистояння організованих антиурядових проросійських незаконних збройних формувань, які не ви-

знавали результатів Революції Гідності, Євромайдану і хотіли повторити на території Донецької і Луганської областей «Кримський сценарій» — незаконне і протиправне включення територій цих областей до складу Російської Федерації — зі Збройними Силами

України, підрозділами Служби безпеки і Міністерства внутрішніх справ України.

Допомогу антиурядовим незаконним збройним формуванням активно надавала Російська Федерація. До того ж, ця допомога включала як фінансування, постачання озброєнь та паливних матеріалів, так і пряму замасковану участь російських військовослужбовців і цілих підрозділів Збройних Сил Російської Федерації у цьому конфлікті.

11 травня 2014 р. в Попасній та ще деяких містах Луганської області було проведено несистематичне неофіційне опитування громадян, яке організатори охрестили «Референдумом про державний суверенітет Луганської народної республіки».

У період від 22 травня до 22 червня 2014 р. Попасна перебувала під владою фіктивного квазідержавного утворення «Луганська народна республіка». У місті діяло декілька самостійних НЗФ. Найчисленнішою з них була група Олексія Мозгового — до 200 осіб, так

Попасна звільнена від терористів / Семен Семенченко / facebook.com

О.Мозговий і П.Дрьомов

званий 15-й батальйон «СССР Брянка», група Павла Дрьомова.¹

• 17 липня 2014 р. вранці члени проросійських угруповань підготували засідку під Попасною,

Особа 1:

“ «Приїхали люди, які назвалися козаками. Ми спочатку не надали цьому особливого значення. А коли почалися заворушення, вони заявили, що хочуть встановити тут свої правила. Коли почали гинути люди, з'явився страх...»

Особа 2:

«Це тепер ми знаємо, що у Первомайську, на лінії вогню, стоять регулярні російські війська. Зараз ворог видимий. А коли все починалось, ворог був невидимий. Було багато спроб захопити наше місто (поруч великі залізничні розв'язки, під'їзні шляхи). З нами у підвалі ховався чоловік, який у молодості воював у Чечні. Він ні з ким не розмовляв. Коли почалися інтенсивні бойові дії у Попасній, у нього у підвалі стався серцевий напад. Він добре розумів, якими будуть наслідки, бо одну війну пережив. Поки «швидка» доїхала, чоловік помер. У Попасній фронт зупинився!»³

де під час штурму блокпосту було поранено солдата 26-ї артилерійської бригади Віктора Бойка.

• 14 серпня 2014 р. проросійські сили намагалися заволодіти містом, але українські бійці відбили їхню спробу.

• 26 вересня 2014 р. під Попасною під час виконання бойового завдання загинув солдат 128-ї бригади Олександр Мамлай.²

За даними інтерактивній «Міні пам'яті» загалом під час проведення АТО з травня 2014 р. до лютого 2018 р. в місті загинуло 19 військово-вслужбовців (додаток 1).

¹ <http://eizvestia.com/politika-video/full/534-eksperty-obnarodovali-perechen-samyh-aktivnyh-terroristicheskikh-grupp-luganskoj-oblas>

² <http://memorybook.org.ua/16/mamlay.htm>

³ <https://wz.lviv.ua/article/209217-vid-moho-domu-do-lnr-20-khvylyn-khodby>

Визволення

Українські війська визволили місто 22 липня 2014 р. під час запеклої перестрілки із застосуванням стрілецької зброї, гранатометів і важкої бронетехніки. Підрозділи Національної гвардії України, а саме 2-й батальйон спеціального призначення «Донбас» (в/ч 3057) Національної гвардії України) атакували незаконні збройні формування.

Тут варто нагадати, що Попасна завжди являла для терористів неабиякий інтерес. За це місто розгорівся один з найзапекліших та найдовших боїв. На відміну від Слов'янська і Краматорська, Попасну бойовики добровільно залишати не бажали і навіть після того, як

місто звільнив батальйон «Донбас», терористи неодноразово намагалися повернути над ним свій контроль.

Спроби представників НЗФ знову захопити Попасну за підтримки російської армії здійснювались упродовж 2014–2018 рр. Адже у разі встановлення контролю над Попасною, терористи можуть взяти у напівкільце стратегічно важливий Світлодарськ, відрізавши його від залізничного сполучення з Україною.⁴ Сьогодні Попасна залишається останнім містом на захід від так званої «ЛНР», яке заважає бойовикам розширити свій контроль до адміністративного кордону Луганської області.

Бойцы АТО у горисполкома Попасной/facebook.com/

⁴ <https://www.depo.ua/ukr/war/boyi-za-luganschinu-scho-stoyit-za-sproboyu-prorivu-boyovikiv-na-popasnu-karta-20170712604139>

Хроніка обстрілів

У 2014 р. артобстріли здійснювали підрозділи так званої «Армії Юго-Востока»: підрозділ «Призрак», «козачі» війська, підрозділ Дрьомова. Вони обстрілювали місто системами реактивного залпового вогню «Град».

Реактивна система залпового вогню «Град»

Реактивна система залпового вогню — один із типів артилерійських систем, призначений

для ураження відкритої і укритої живої сили. Комплекс озброєння включає багатозарядну пускову установку та реактивні снаряди (некеровані ракети уражають не конкретну ціль, а накривають певний квадрат).

- 2 вересня 2014 р. проросійські сили обстріляли місто. Внаслідок цього було пошкоджено лінії вагоноремонтного заводу, сталися руйнування у приватному секторі. Вогонь вівся з боку міст Ірміно та Первомайськ. Мешканці Попасної полишають місто.⁵

- 30 вересня 2014 р. приблизно о 9:30 проросійські бойовики почали обстріл Попасної системами залпового вогню «Град»; горіла станція швидкої медичної допомоги, були вбиті та поранені.

фото: Informator.lg.ua

⁵ https://espreso.tv/news/2014/09/02/popasna_obstrilyana_boyovykamy_zhyteli_masovo_zalyshayut_misto

- 3 жовтня 2014 р. стався черговий обстріл міста.
- 4 жовтня приблизно о 12:40 бойовики обстріляли вагонний завод; о 15:45 — другий обстріл, 1 людина загинула, 10 зазнали поранень, 3 тяжкопоранених; пошкоджено житлові будинки та газопровід, місто відключено від газопостачання.⁶
- 8 жовтня 2014 р. вранці НЗФ починають інтенсивний обстріл Попасної з мінометів.
- 22 жовтня 1 людина загинула і 2 поранено через обстріл з «Градів».
- 26 листопада приблизно о 13:00 Попасну обстріляли з «Градів» з боку Стаханова, 3 мешканців поранені.⁷

- 29 листопада 2014 р. після 10:00 бойовики обстріляли місто з «Градів», снаряди вибухнули в мікрорайоні «Черемушки». Від осколкових поранень загинув місцевий мешканець, ще одна людина зазнала поранення. Крім того, пошкоджено дитячий садок, вибито вікна у школі та житловому будинку, перебито газопровід.⁸
- 17 січня 2015 р. бойовики обстріляли з «Градів» Попасну, 2 осіб загинули, 4 поранені.
- 25 січня в місті осколками реактивного снаряду з «Граду» смертельно поранило 50-річного чоловіка. 26 січня внаслідок обстрілів міста

НЗФ загинуло 3 людей.⁹

- 27 січня Попасна пережила більше 10 обстрілів із «Градів», артилерії й мінометів, загинуло 2 мешканців.
- 31 січня у Попасній через обстріл зруйновано житловий будинок, господарка загинула під уламками, її чоловік зазнав важких травм.¹⁰

З лютого 2015 р. увечері артилерійський снаряд влучив у житловий будинок, 77-річна

⁶ <https://www.pravda.com.ua/news/2014/10/4/7039774/>

⁷ <http://www.unn.com.ua/uk/news/1410715-popasnu-obstrilyali-z-gradiv-poraneni-troye-mirnikh-meshkantsiv>

⁸ <http://informer.media/archives/51044>

⁹ <http://www.unn.com.ua/uk/news/1427456-vnoch-i-luganschinu-obstrilyuvali-z-gradiv-g-moska>

¹⁰ <http://tyzhden.ua/News/128883>

господарка загинула на місці. Під завалами знайшли тіла загиблих від попередніх обстрілів чоловіків — 52-річного та 60-річного, який загинув 2 лютого. Місто в прямому сенсі знелюдніло.

Станом на 9 лютого 2015 р. у Попасній з 22 тисяч мешканців залишилося близько 4 тисяч.

11 лютого обстріли Попасної та періодичні спроби бойовиків увірватися в місто практично не припинялися. Від поранень у першій половині дня помер один мирний мешканець, ушкоджень

зазнали 3, в одному з мікрорайонів уже 10 днів немає води. Силами РДА щодня проводиться евакуація мирних мешканців. Взимку за два дні евакуювали більше тисячі осіб.

Станом на 11 лютого 2015 р. з 22 тисяч мешканців Попасної залишилося близько 3 тисяч.¹¹ Місто знелюдніло на 70%.

15 лютого о 00:20 терористи з боку окупованого Первомайська обстріляли Попасну із систем «Град», загинули 87-річний чоловік та 69-річна жінка.¹²

Міський голова Попасної Юрій Онищенко:

«Складна гуманітарна ситуація, дуже багато пошкоджено електро-, газо- і водомагістралей. Підвідний водовід до міста Попасна відновлений, але поки вода подається по годині на кожен мікрорайон, цього очевидно мало. У місті залишилося приблизно 4 тис. населення. Багато людей приходять і просять гуманітарної допомоги, продуктової».¹³

Мешканка м. Попасна (мовою оригіналу):

«Я работала кассиром на железнодорожной станции в Попасной. Мы с мужем, детьми и моей мамой уехали из родного города зимой, когда обстрелы стали ежедневными. Попасную бомбят до сих пор. Наша квартира пострадала очень сильно. Уезжая из Попасной, мы взяли с собой лишь документы и минимум вещей для младших детей. Спасибо людям, что всем обеспечили. Даже если бы сейчас все прекратилось, вернуться туда мы бы не смогли...»¹⁴

¹¹ https://espreso.tv/news/2015/02/11/moskal_terorysty_namahayutsya_uvivratsya_u_popasnu_po_mistu_postiyno_byut_quothradamyquot

¹² <http://www.unn.com.ua/uk/news/1438273-popri-peremirya-boyoviki-vnochi-obstrilyali-popasnu-zaginuli-mirmi-meshkantsi>

¹³ <http://www.unn.com.ua/uk/news/1436068-u-popasniy-zalishilosya-blizko-4-tis-meshkantsiv-mer>

¹⁴ <http://fakty.ua/205372-pereselency>

Невибіркові систематичні обстріли міста як воєнний злочин

Досліджуючи проблему гібридного збройного конфлікту в Україні 2014–2018 рр., неможливо оминати аспект воєнних злочинів.

Воєнні злочини (war crimes) є однією з категорій міжнародних злочинів, закріплених, окрім інших документів, у Римському статуті Міжнародного кримінального суду (ст. 8) — постійно діючого органу міжнародного кримінального правосуддя.

До воєнних злочинів відноситься заборона вести бойові дії в містах (щільно населених районах — ст. 36 Першого Додаткового протоколу до Женевських конвенцій та ст. 8 (2) (b) (v). «Напад на незахищені та ті, що не є військовими цілями міста, села, житло або будівлі або їхній обстріл з застосуванням будь яких засобів».¹⁵

До порушень цієї заборони на нашу думку, можуть підпадати систематичні невивіркові обстріли міста Попасна.

вул. Миронівська, б. 8

Систематичні невивіркові обстріли підпадають під категорію злочинів проти людяності або воєнних злочинів, оскільки їх слід кваліфікувати як свідомий напад на цивільне населення: Обстріли велися саме по житлових районах, де

багато мешканців міста ще не були евакуйовані або фізично не мали такої можливості.

вул. Івана Франка, б. 21

За офіційними даними Попаснянської районної військово-цивільної адміністрації та Попаснянської міської ради, наданими Центру документування УГСПЛ за період з вересня 2014 р. по лютий 2018 р., у місті зруйновано та пошкоджено майже 2 тисячі будівель, а саме: повністю зруйновано 56 приватних будинків; пошкоджено 1645 приватних будинків, 126 багатоквартирних житлових будинків комунальної форми власності, 2 багатоквартирних житлових будинки державної форми власності. Наголошуємо, що 2 тисячі зруйнованих та пошкоджених будівель для невеличкого міста, де колись мешкало 22 тисячі осіб — це справжня катастрофа.

Незважаючи на так зване «припинення вогню» за останній період з грудня 2017 р. по лютий 2018 р. обстрілами зруйновано та пошкоджено 28 приватних будинків на вулицях Водопровідна, Г. Сковороди, М. Грушевського, на яких від початку не було жодного військового об'єкта.

За три з половиною роки збройного конфлікту загинуло 48 уродженців Попасної (додаток 2).

¹⁵ Римський статут Міжнародного кримінального суду

«Сіра зона»

Сьогодні Попасна розташована за 7 км від лінії розмежування.

У прифронтовій Попасній відкрили новозбудовані водонапірні вежі, які були зруйновані у 2015 р. Завдяки новим баштам 4 тисячі мешканців теперішньої Попасної забезпечені водою цілодобово. Усі фінансові витрати на будівництво та встановлення веж узяв на себе

Міжнародний Комітет Червоного Хреста.¹⁶

Додають оптимізму й оголошення про зростання економічного потенціалу та збільшення об'ємів виробництва, створення нових робочих місць (мовою оригіналу): «На постоянную работу приглашаются специалисты в ОДО «Попаснянский вагоноремонтный завод» и ДП «Первомайскуголь».

«Спочатку здавалося, що «сіра зона», в якій ми опинилися, нікому не потрібна. Зараз відчуваємо підтримку держави. Будинки відновили, у школах зробили ремонт. Таких ремонтів не було ні за часів СРСР, ні в період незалежної України. Вдалося залучити чимало міжнародних проектів».¹⁷

вул. Донецька, б. 1 Б

вул. Бахмутська (Артемівська), б. 8

¹⁶ <http://newsvideo.su/video/8218351>

¹⁷ <https://wz.lviv.ua/article/209217-vid-moho-domu-do-lnr-20-khvylyn-khodby>

Висновки

Перебіг конфлікту на Сході України та його періодичне загострення безпосередньо впливають на життя міста і кількість жертв, які загинули вже після окупації та визволення. Саме на прикладі міста Попасна бачимо систематичні невивіркові обстріли проросійськими незаконними збройними формуваннями, які підпадають під категорію злочинів проти людяності або воєнних злочинів, оскільки їх слід кваліфікувати як свідомий напад на цивільне населення: обстріли велися саме по житлових районах, де багато мешканців міста ще не були евакуйовані або фізично не мали такої можливості.

До порушень цієї заборони на нашу думку, можуть підпадати систематичні невивіркові обстріли міста Попасна.

Незважаючи на близькість лінії розмежування, а фактично, лінії збройного протистояння

з окупованою частиною Луганської області, у місті відновлюються зруйновані будинки, дороги, мости, адміністративні споруди, в Попасній повноцінно працюють всі державні структури (МВС, суди та прокуратура, ПАТ «Укрзалізниця», лікарні, школи та дитячі садочки, держказначейство та інші). Місто, що знелюдніло на 70%, поступово відроджується.

Значна матеріальна, технічна, фінансова допомога, в тому числі від міжнародних урядових та неурядових організацій є яскравим прикладом відродження міста Попасна зокрема і звільненого українського Донбасу в цілому.

Дані про жертв конфлікту в цілому у зоні АТО за період 2014–2018 рр. Ви можете знайти на інтерактивній «Міні пам'яті» (Центр документування, Українська Гельсінська спілка з прав людини).¹⁹

¹⁹ <http://memorialmap.org/>

Додаток 1

Список загиблих військовослужбовців ЗСУ з 2014 по 2018 рр.

1	Мірошніченко Ігор Львович	11	Настасин Микита Володимирович
2	Сердюк Антон Володимирович	12	Драгонера Денис Володимирович
3	Діхтяр Іван Іванович	13	Сокол Олександр Іванович
4	Бохонько Сергій Сергійович	14	Хомяк Ігор Петрович
5	Михальченко Сергій Миколайович	15	Масікевич Василь Євгенович
6	Мамлай Олександр Анатолійович	16	Галяс Василь Григорович
7	Блозва Костянтин Васильович	17	Агафонов Олександр Олександрович
8	Нікулін Віталій Євгенович	18	Барашенко Юрій Петрович
9	Піскунов Георгій Олександрович	19	Фурман Микола Васильович
10	Константінов Ігор Вікторович		

Додаток 2

Список загиблих мешканців міста з 2014 по 2018 рр.

1	Агафонова Раїса Яківна	25	Мазка Віктор Федорович
2	Андрєєв Михайло Сергійович	26	Малишевський Віталій Миколайович
3	Байрачний Микола Олександрович	27	Мартинова Тетяна Геннадіївна
4	Барабаш Василь Йосифович	28	Михирьов Володимир Миколайович
5	Бездетська Валентина Павлівна	29	Михирьов Микола Григорович
6	Бездетський Андрій Павлович	30	Обозенко Сергій Анатолійович
7	Борісенко Олександр Васильович	31	Павлова Марина Василівна
8	Брунько Микола Васильович	32	Переверзєва Ольга Анатоліївна
9	Буштець Лідія Василівна	33	Поливняний Володимир Іванович
10	Валика Сергій Вікторович	34	Пузенко Олександр Іванович
11	Глуценко Юрій Петрович	35	Реуцька Тетяна Іванівна
12	Горелік Антоніна Миколаївна	36	Реуцький Петро Петрович
13	Дідик Геннадій Анатолійович	37	Ріхтарєва Людмила Миколаївна
14	Діхтярьова Людмила Миколаївна	38	Соболева Марина Борисівна
15	Дроботова Лариса Петрівна	39	Співак Ігор Миколайович
16	Змитрович Інна Сергіївна	40	Суров Микола Володимирович
17	Катрушко Лідія Єгорівна	41	Титищенко Світлана Іванівна
18	Козаченко Володимир Леонідович	42	Тицький Анатолій Володимирович
19	Коновалова Марія Іванівна	43	Цимбалюк Степан Степанович
20	Кононов Анатолій Васильович	44	Череповський Валентин Григорович
21	Кулаков Ілля Русланович	45	Чудновець Валентин Степанович
22	Кулаков Руслан Анатолійович	46	Чуйко Олена Олександрівна
23	Ліпова Людмила Петрівна	47	Шаповаленко Микола Олександрович
24	Літвинова Вікторія Геннадіївна	48	Шишкова Зінаїда Семенівна